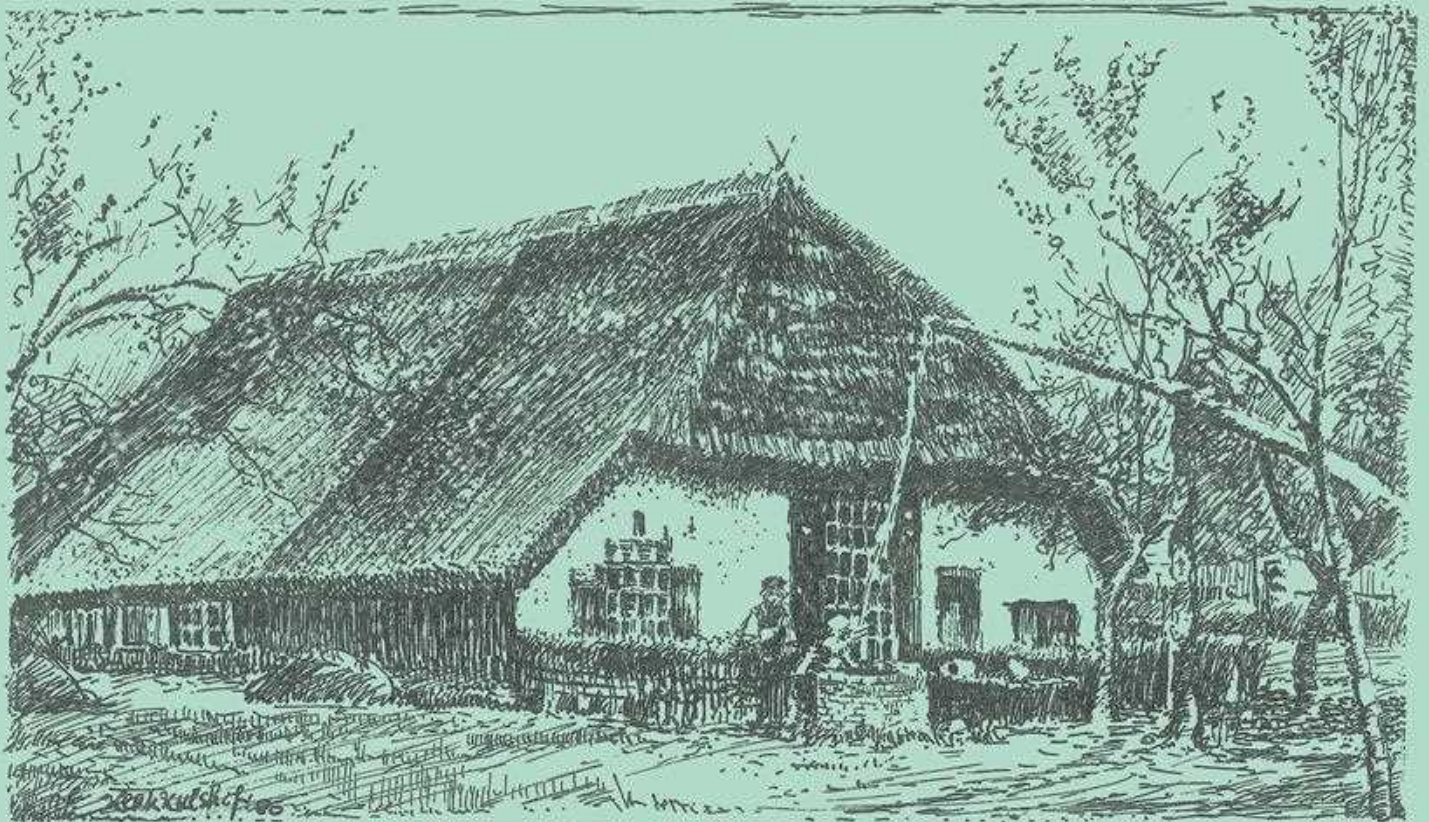

DE LICHTE VOORDE

periodiek van de
VERENIGING VOOR OUDHEIDKUNDE TE LICHTENVOORDE.

geboortehuis pater m. reinders o.f.m.

JOHANNES HERMANUS REINDERS

Geboren te Harreveld 15-1-1895.

Als frater Marchelmus ingetreden in het klooster Alverna te Wychen 7-9-1915.

26- 3-1922 Priester gewijd te Weert.

18- 4-1922 1e H. Mis te Harreveld.

24-11-1922 Jurisdictie van Mgr. Schrijnen te Roermond.

+ 1923 naar Rome. Daar was hij scriba.

12-11-1928 van Rome naar Universiteit te Leuven;

1929-1930 ingeschreven als student Philologie.

20- 7-1929 1e candidaatsexamen Philosophie et Lettres, avec grande distinction.

- 17- 7-1930 2e Candidaatsexamen Germeanse Philologie, avec grande distinction.

26- 7-1930 naar Universiteit te Nijmegen, ingeschreven voor 1930-1932.

29-2-1932 geslaagd in Nijmegen.

4- 3-1933 naar ons Gymnasium te Megen als Magister disciplinae.

2- 3-1935 naar ons College te Sittard.
geeft o.a. Nederlands, Duits en Frans.

31-12-1937 woont hij in Weert en is daar lid en redacteur op het Centr.
Bureau v.d. Derde Orde en assistent.

8- 8-1938 wordt hij assistent in Vorden.

1- 5-1942 verplaatst naar Coevorden als kapelaan.

9- 9-1942 naar het klooster in Venray.

20-7- 1943 klooster in beslag genomen, hij evacueert naar Baexem.

?-10-1943 gaat hij naar Ammerzoden.

8- 1-1944 naar Vragender.

1-11-1949 naar Wenen.

19- 8-1952 als assistent naar Woerden.

28- 7-1957 als assistent naar Vorden.

Als assistent gaf hij o.a. Trudua, 40-Urengbeden, Conferenties voor Zusters.

(Curriculum vitae toegezonden door
Pater Keverkamp O F M te Kranenburg)

PATER REINDERS ALS HISTORICUS

Van de bekende Duitse historicus Albert Hömberg is de uitspraak: "Was wäre ein Historiker ohne Phantasie?" met deze constatering staan wij midden in het historisch oeuvre van Reinders, die over veel intuïtieve visie en fantasie beschikte bij de beoordeling en verwerking van historische gegevens. Deze eigenschappen leidden bij pater Reinders echter nooit tot geschiedkundige ongerijmdheden. Met deze beoordeling als uitgangspunt bespreek ik in "Archief voor de geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland" (jaargang 13, 1971, pag. 103-105) zijn werk "Withmundi Wichmond 794 - 1968", dat bij de Walburg Pers verscheen. Deze publicatie vormde mijns inziens de bekroning en de waardering van het vele werk van deze - ook wel eens miskende - pionier van een stuk Achterhoekse geschiedenis rond zijn geboortedorp Harreveld, waar hij op 15 januari 1895 geboren werd. Het historisch en folkloristisch zo waardevolle "los hoes" was zijn geboortehuis op het "Stroet".

In mijn Harreveldse jongensjaren brachten wij eens op een zondagse wandeling een bezoek aan dit "losse hoes" en dronken bij de familie Reinders een kop koffie. Wij mochten een blik werpen in het slaapvertrek van "Stroetheer", de naam die pater Reinders in Harreveld droeg. Merkwaardig is dit "heer", een aloude uit de Middeleeuwen stammende naam voor een priester.

Pas in het begin van de vijftiger jaren van onze eeuw leerde ik pater Reinders kennen, toen een begin werd gemaakt met de studie over de katholieke enclave Groenlo - Lichtenvoorde. Ook via de studie over de havezate Harreveld kwam ik in contact met de man, die het archief van de havezate misschien wel van de ondergang heeft gered. Met veel moeite en uiteraard gesteund door zijn Franciscaans habijt, schijnt pater Reinders van de heer L.A.M. van Basten-Batenburg het in een grote schoenendoos ingepakte archief losgekregen te hebben. De archiefstukken over Harreveld vormden de bron voor zijn lange artikelreeks in de Elna getiteld:

"Vief Honderd Joar Harreveld". Pater Reinders schreef deze reeks in Harrevelds dialect, iedere aflevering eindigende met dat kostelijke, goedgevonden "Geet wieter".

Na deze uitgebreide historie van Harreveld volgde, echter niet meer in dialect, in de wekelijkse Elna een serie over "De eerste kapel der gemeente" (Vragender). Hierin komt een opmerking voor die typerend is voor pater Reinders: "Naar fantasie, die goud kan toveren, verrijkt het leven meer dan een gouden schat ! Wie dat niet inziet, heeft juist zo'n fantasie nodig."

De volgende serie artikelen behandelt "Kerkelijk Lichtenvoorde tot 8 november 1856". Ook aan Vragender wordt alle aandacht besteed in "Vragender van 1188 tot 1284". De liefde voor zijn geboortestreek is bij pater Reinders diep geworteld. Hij blijft geregeld publiceren in de Elna. Nog in 1979 is Zieuwent aan de beurt.

Langzaam verwijdt zich de historische belangstellingskring tot de gehele Achterhoek. In de zestiger- en zeventiger jaren vinden wij een opmerkelijke verandering. Pater Reinders dringt dan dieper door in de literatuur en bronnen. Zijn fantasie wordt wat ingeperkt door meer zakelijke en nuchtere feiten.

De eerste vrucht van deze ommekeer is het in 1968 fraai uitgegeven werkje: Withmundi Wichmond 794 - 1968. (Walburg Reeks II). In Archief (De Graafschap) volgt in 1969 het artikel "De Franken in Oost-Nederland", waarin vooral aandacht wordt besteed aan de prediking van het Christendom in Oost-Nederland door St. Lebuïnus en St. Ludger. Enige jaren later zal hij de geschiedenis van zijn geliefde missionarissen Lebuinus en Ludger nog eens herhalen in een groot artikel in het Deventer Dagblad van 22 februari 1973. De belangstelling voor de Angelsaksische geloofspredikers moet bij pater Reinders reeds vroeg aanwezig zijn geweest. getuige zijn kloosternaam Marchelmus, of Marcellinus, één van de Angelsaksische missionarissen in Oost-Nederland.

Het kon natuurlijk niet uitblijven of ook Kranenburg werd onderwerp van studie en onderzoek. Pater Reinders kwam er op zijn laatste aardse verblijf in juli 1957. In "De Kerken van Kranenburg" behandelde pater Reinders de kerkelijke geschiedenis van zijn dierbaar Kranenburg. Deze studie werd opgenomen in Archief" (De Graafschap) van 1971.

Pater Reinders is vooral na de Tweede Wereldoorlog enorm actief geweest in de bestudering van de regionale kerkgeschiedenis. Door zijn publicaties heeft hij er veel toe bijgedragen de kerkgeschiedenis en profane geschiedenis van zijn geboortestreek groter bekendheid te geven. Hij was hier een groot en werkzaam pionier.

Veel van zijn werk heb ik onder ogen gehad, echter niet alle publicaties. Voor mij bereikte pater Reinders een hoogtepunt in zijn lange artikel: "De Reformatie te Lichtenvoorde" in de Elna van 28 januari 1972. Hier is pater Reinders naar mijn mening op zijn best. Hij geeft een historisch verantwoorde beschrijving van de politieke en godsdienstige situatie in Lichtenvoorde. Het gehele artikel is geschreven in een soepele, duidelijke en evenwichtige stijl met vaak een originele visie en begrip voor situatie en gebeurtenissen. Ook in oecumenisch opzicht was deze bijdrage van grote waarde.

Pater Reinders heeft zijn historische activiteiten beëindigd, maar de herinnering aan deze vrome en karakteristieke Minderbroeder "geet wieter". Zijn nagedachtenis kan o.i. het meest gediend worden door zijn geschiedschrijving systematisch en chronologisch te verzamelen en te ordenen in een verantwoorde lijst van geschriften. Zijn arbeid moet bewaard blijven voor de toekomstige generaties in een uitgebreid verzamelwerk. Omdat zijn beschouwingen en verhalen zo verspreid zijn over vele tijdschriften en krante-artikelen, wordt dit een eerste noodzaak, wil niet veel van de historie van zijn geboortegrond en geboortestreek voor altijd verloren gaan.

Pater Reinders schreef niet voor het ogenblik alleen, maar ook voor de toekomst. Pater Reinders "wist wat hij wilde", maar wist ook wie hij was: een man met een hecht geloof in zijn verrezen Heer. Wij zullen hem en zijn franciscaanse habijt missen.

Th.Thielen.

PATER M. REINDERS O.F.M. (1895 - 1980)

Niet alle zonderlinge figuren zijn interessant, maar sommige interessante mensen zijn persoonlijkheden met een zonderlinge inslag. Zo'n figuur, denk ik was Pater M. Reinders.

Ik kende hem ver voor de 2e wereldoorlog, toen ik als jongen vaak naar hem toe ging tijdens de vakanties die hij doorbracht in zijn tweede ouderlijk huis¹⁾ aan de Schatbergstraat en dat niet omdat de boerderij van mijn vader er toevallig schuin tegenover stond, of omdat hij francischaan was, want ik werd meer aangetrokken door zijn bizarre spookgeschiedenissen, zijn verhalen over vogels, wilde planten en kruiden, over allerlei gesteenten en fossielen uit de Ratumse steengroeve, dan door zijn bruine pij, waaraan hij overigens zijn leven lang trouw is gebleven. Toen ik hem later eens vroeg of zo'n pij in de zomer niet bijzonder warm was en zweterig, zei hij in onbesmet Harrevelds: "Wat kelde keart, keart ok hette!"²⁾

Het moet op het einde van de twintiger jaren geweest zijn, dat ik hem thuis bezig zag met een waterverftekening, voorstellende een Christusfiguur met kalk. Hij was die tekening aan het inkleuren met behulp van "striekzwaavelhöltjes"³⁾, waarvan hij primitieve penseeltjes had gemaakt door ze aan het eind tot een vezelig kwastje te bijten. Over franciscaanse armoede gesproken!

Voor zover ik weet heeft Pater Reinders later niet meer getekend of geschilderd. Daarvoor zal hem wellicht ook de tijd hebben ontbroken, vanwege zijn grotere belangstelling voor een aantal andere zaken zoals de natuur, taal en geschiedenis; een eindeloos, maar voor hem ook een eindeloos boeiend werkterrein, waarin hij al zijn vrije tijd stak. Daarvan is - naar deskundigen beweren - in ieder geval één interesse-gebied diepgaand verkend en bestudeerd; de geschiedenis van Oost-Nederland en het aangrenzende Munsterland, een specialisme dat hij - naast de historicus Thielen - misschien maar met weinigen deelt, zeker wat de kersteningsgeschiedenis van dit gebied betreft.

Degenen, die attent met hem in zijn 'taaltuin' hebben gewandeld, zullen moeten erkennen, dat pater Reinders een bijna feilloos taalgevoel bezat, dat zich uitte in zijn Harrevelds dialect dat hij kon spreken als geen ander en waarin hij talloze verhalen schreef, in de vele lezingen die hij heeft gehouden, in wetenschappelijke artikelen (ook in Duitse bladen) en in monografieën zoals die over Wichmond, het oudste kerkdorp van de Graafschap⁴⁾.

Opm.

1) Pater Reinders werd geboren in het Harreveldse "losse hoes", dat zich thans bevindt in het Openlucht Museum te Arnhem.

2) Wat kelde keart, keart ok hette: wat beschermt tegen kou, beschermt ook tegen

3) Striekzwaavelhöltjes - luciferspinnetjes. hitte.

4) Withmundi Wichmond 794-1968. De Walburg Pers, Zutphen. 1968.

Deze taalgevoeligheid, denkkelijk aangeboren en niet te zeer belemmerd door een klassieke opleiding, maar wel ontwikkeld door een gedegen studie van streektaal, de moderne talen (Duits en Italiaans), met daarnaast een welhaast intuïtief thuis-zijn in de principes van de algemene taalwetenschap, leidde onafwendbaar tot gesprekken vol snedige opmerkingen en spitse humor, vaak vergezeld van een aanstekelijke manier van grinnen en het voortdurend twinkelen van zijn blauw-grijze kraalooogjes.

In gesprekken met hem wisselde het onderwerp nogal eens, kennelijk omdat hij zo vol was van wat hij had vergaard en bestudeerd, Als sommigen beweren, dat zij hem niet konden volgen, dan lag dat misschien meer aan hun al te rationele rechtlijnigheid en gebrek aan fantasie. De meesten onder zijn toehoorders waren zeer geboeid en dat niet alleen om zijn geestige verteltrant. Zijn vermogen tot logisch denken verminderde nauwelijks met het klimmen der jaren. Hij was de tachtig al gepasseerd toen hij met een alleszins plausibele verklaring kwam van een gecodeerde inscriptie op een in Aalten gevonden muursteen, waarbij andere geraadpleegde 'kundigen' het af lieten weten. Zo iets verraaft meer dan alleen maar een paar feitjes verzamelende Rörtgenogen.

Zijn eenvoud heeft, voor sommigen, vermoedelijk zijn talenten verhuld. Vele zullen echter beide moeten erkennen, als zij hem tijdens zijn leven ontmoet hebben of later kennis maken met wat hij heeft nagelaten in artikelen en aantekeningen.

HENK HULSHOF.

Het geet wieter !

VIEF HONDERD JOAR HARREVELD

1. Van Havelo tot Harreveld.
door P.W. Reinders o.f.m.

✓ Schreur en Pillen komt

De taal verandert steurig. Olde tekste bunt doarumme lastig te lêzene. In vroger eeuwen gebroekten ze woarde, deet no nummes meer versteet. Ne kleermaker of snieder neumden ze to schreur en in plaatse van bakker zē men pillen. ;/ noch veur as familienaam, moar oorspronkeluk wazzen het beroepsnamen. Vroger most ne boer van ziene grond de verpondinge betalen, no heet dat grondbelastinge. Hagescheid was hetzelfde as boedelscheidinge. De paap geet van de wehme noar de gaffkamer, betekende: de geestelukke geet van de pastori'je noar de Sacristi'je. Wehme (ok wedeme) is soms nog de name van het hoes van den dominee.

Ok vandage an dag verandert de taal nog eengaal. De olde woarde vergoat as er ni'je veur ontstaat. De olden wordt veur de ni'jen vertoesket. Vroger b.v. hadden de kindere last van ievasken, roze, liefpiene en kiefpiene, no kriegt ze doarveur mazelen, koartse, boekpiene en tandpiene. Zee wazzen dan krank, no wordt ze meestal zeeke, moar ze bunt no net zo beroerd as ze to oalukke wazzen. Vroger worden er dan met ēr emeisterd, no edokterd. Op schole schreven ze met de leipenne, no met ne griffele. Zee snoet den neuze met den zakdook, vroger met den noazakdook. Olde mansleu drēgt misschien nog ne kipse, moar de jongens zet allemoale de pette op en ne fietsenkipse is nog nooit mode ewest.

Op den doer gebroeke wi'j geen striekzwēvel meer, moar wal lucifer, drēge wi'j geen hoazen, moar wal kousen, ette wi'j geen nēgelholt en schinke, moar wal rookvleis en ham; dan lust oes geen deurkokkerije of deurpot, moar misschien wal stamp; de telders bunt dan ok allichte borde ewordene. Dan huldt men lever kippen as hoondere. Men meeit dan met de zeise en kent geen zwa meer; moar bo zal men dan een zwad kriegen. Wi'j hebt dan geen last van roet, umdat er onkroed veur in de plaatse wus. Ongezever is no al ongedierte en panneveugele bunt vake al vlinders, zoas gaffeltande meestal oorwurme. Alles wat relk is, neunt ze dan kloar en in plaatse van onzelig zegt ze dan smerig of onzindeluk.

Soms kump een dinge oet het gebroek en doarmet tegelieke ok zienen naam. Wee wet b.v. nog, wat ne reppelle, ne valhood, een summezetjen, een teur een krampstrik, ne boltenboage, een anhold en ne blikker is. De kindere leert op schole rechtevoart onmundig vulle en bunt dan manges ok onwies en klook,

moar zee wet neet, wat ne zetter of smodde bi'j de raakkoele is. Zee hebt wal eheurd, daj braken mot zeggen in plaatse van spijen, moar zee begriep neet, wat vlas braken en land broaken is. Zo bunt veur êr halemoal, zech en ribbart al even onbekend as putje-beunink, tuntelpot en huttentut.

Ok de oetspraak van de woarde verandert eengaal. Vroger worden een pogge ekoft, no ekocht. Ne grafte is nog ne grachte. Flesken gebroekt ze kwelke meer, want zee hebt no flessen. Wi'j schriefft neet meer met enk, moar met inkt. De olde leu wont nog in een kot van een hoes, de jongen trokken in een mooi ni'j huus. Moder verwocht um elken dag, moar hee kan 't neet wachten. In 't begin potteden ze eerdappele, dee al gauw tot eerappele veraardden en ten slotte jappele worden. Moar no verbouwt er wat al weer eerappele.

Net de taal verandert tegelieke de namen. Wee Henricus as deupname hadde, worden vroger anesprokkene as Hindrik, Hent, Hein of Drieks. Vandage moj zeggen: Harrie, Henk of Hennie. De kleine Ria is eneumd noar êre pettante, Ni'jemeuje en Theo heet noar zien grootvader, Derk. In gezichte slaagt ze meer op mekare dan deur êre namen.

Net de plaatsnamen geng het net allens. Vroagender was in de achttiende eeuw Vrageren. Roderlo is Ruurlo en Ok Reurle ewordene. Het olde Syenwede veranderden in Ziwant, doarnoa in Zieuwent. Ok de naam Harreveld is neet in ene dag ontstoane.

Wi'j zegt immers: stark, karke, warken, garste, zwarmen, zwarven, starven, arven, scharve, arg, marg en harbarge. Den olden naam Harm of Harmen kump van Herman. Dat Hervelo of Herveld later Harreveld worden, is dus heel gewoon.

Veur Harreveld was er nog wal ne andern topasselukken naam denkbaar ewest. Al vro mot men hier Sint Aagte of de H. Agatha as Patroonheilige ekend hebben. Den naam Aagteman wis doarop. Ok hef er bi'j Knippers ne familie Aagten ewond. De buurte, woar Knippers, Schutten en Heujen to heurt, wordt doarnoa nog altied het Aagtendorp eneumd. Sint Aagte of de H. Agatha is no de Patronesse van de parochie. Aagtendorp had doaromme ne recht passende naam veur Harreveld kunnen wêzen.

Geet wieter.

Heel dankbaar maak ik gebroek van de vulle eeuwenolde oorkonden en acten van L.A.H. van Basten Batenburg en van de familiepapieren van A. Wieggers, H. Stoltenborg, Th. Wolters bi'j de karke en J. Wolters op het Lindeboom. Ok mot ik bezunder bedanken al degenen, dee mi'j mondelinge meddedelingen oaver old Harreveld hebt edoane. Hierbi'j nog apart Th. Thielen te Borne veur ziene schriftelukke inlichtingen.

In een prettige en vlot leesbare verhandeling schetst p. M.Reinders het ontstaan van de kerk te Wichmond, oudste kerk aan de oostelijke oever van de IJssel eertijds aansluitend bij het gebied wat nu de Graafschap Zutphen of Gelderse Achtethoek wordt genoemd. Ludger stichtte deze kerk in zijn eerste missiegebied rond Deventer. Over deze kerkstichting zijn dijdelijke en gemakkelijk te bereiken gegevens aanwezig, die dan ook door de schrijver ruimschoots benut worden, maar die naar mijn smaak met iets te veel fantasie en veronderstellingen omgeven worden. Toch werkt dit gesignaleerde te veel niet storend, Reinders intuïtieve visie zich niet tot ongerijmdheden laat verleiden. Met de Duitse historicus Albert K. Hömberg zou hij kunnen opmerken: "Was wäre ein Historiker ohne Phantasie?". Het laatste deel van deze parochiegeschiedenis is hoofdzakelijk een bewerking van het artikel over Wichmond en Vierakker, dat J.H. Hofman in Archief voor de Geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht XXVII (1901) publiceerde, maar dan in vlotte en zeer bevattelijke stijl door Reinders herschreven.

Zo ik kritiek heb op de inhoud van dit verzorgd en accuraat uitgegeven werkje - zetfouten heb ik niet kunnen ontdekken - dan betreft deze de interpretatie van de oorkonde van 8 mei 801, waarin een schenking gedaan wordt aan de relieken van St.Salvator die nog in een kerkgebouw moeten geplaatst worden. Deze kerk moet komen in Zelhem. Er kan hier, zoals Reinders veronderstelt, geen sprake zijn van de kerk te Wichmond, waar reeds in 797 een kerk (in welke vorm dan ook) (cfr Albert K. Hömberg in Westfälische Forschungen VI, 88, noot 22 en Westfalia Sacra I, 127-128 noot 13). De bovengenoemde oorkonde is mijns inziens zeer duidelijk. De kerkstichting te Zelhem door Ludger tracht Reinders nu te bewijzen met het feit, dat St. Lambertus oudste kerkpatroon van Zelhem zou zijn. Ook zijn ordegenoot p. E.Bruna staat op hetzelfde standpunt (cfr Sint Ludger, De Voltooiër, 39). Het gegeven over het Lambertuspatrocinium te Zelhem is in eerste instantie afkomstig uit A.J. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden (1836-1851). Tibus die het werk van Van der Aa niet kende, nam het onder voorbehoud over via een bevriende pastoor uit Nederland. Hömberg nam dit gegeven weer over in zijn bekende studie over het ontstaan van de middeleeuwse kerkorganisatie in Westfalen (Westfälische Forschungen 6, 46-108). Hoe Van der Aa aan dit vrij ongeloofwaardige gegeven kwam is mij onbekend. Ook de verwijzing naar St. Lambertus als patroon te Coesfeld is, zoals Hömberg aantoonde, niet steekhoudend.

Op gezag van J.de Vries verklaart pater Reinders de naam Withmundi als "wijde mond": wijde monding van de Baakse Beek. Ludger zou deze naam gekerstend hebben tot Wigtmundi (= geheiligde mond). Over deze wijziging en naamsverklaring waag ik geen oordeel uit te spreken, evenals over de juiste betekenis van de vele eigennamen die pater Reinders elders in zijn studie over Wichmond geeft. Het werk sluit met een opgave van gebruikte literatuur, verwijzingen en aantekeningen.

Mijn kritiek op enige onderdelen neemt niet weg, dat ik als geheel dit tweede deeltje uit de Walburgreeks zeer waardeer om zijn verantwoorde inhoud, vlotte schrijftrant en fraaie juist gekozen en instructieve illustraties. Het moet voor de schrijver een grote voldoening zijn geweest, dat zijn studie kon verschijnen. Deze publikatie vormt tevens de bekroning en de waardering van het vele werk van deze - ook wel eens miskende - pionier van een stuk Achterhoekse kerkgeschiedenis rond zijn geboortedorp Harreveld. Van hieruit werd zijn ouderlijk huis waarin hij opgroeide, als "los hoes" overgebracht naar het Openluchtmuseum te Arnhem. Ook dit is een aspect dat bij de beoordeling van Withmundi Wichmond betrokken dient te worden.

Th.A.M. Thielen.

GENEALOGIE EN LICHTENVOORDS BIER.

Wanneer op 14 maart 1616 graaf Joost van Limburg-Stirum te Lichtenvoorde wordt gehuldigd als Heer van Borculo-Lichtenvoorde, treft men onder de aanwezigen aan Joannes Silvolt. Hij behoort tot de beter gesitueerde inwoners ("guter lude") van Lichtenvoorde, waar hij vermeld wordt tussen 1615 en 1635. Deze Joannes Silvolt komt ook voor met de voornaam "Hensken", ter onderscheiding van zijn oudere broer, ook Johan genaamd, die van 1630-1652 burgemeester van Groenlo was en tevens van 1639-1652 richter. Johan en Hensken waren zonen van Willem van Silvolt, burgemeester van Grol (1597-1608) en van beroep brouwer. Ook de vader van Willem van Silvolt, Johan van Silvolt, was brouwer te Grol. Opmerkelijk is, dat Willem van Silvolt burgemeester werd in 1597, het jaar waarin Maurits Grol veroverde, en dat blijft tot 1608, wanneer Grol al weer twee jaar in bezit van de Spanjaarden is. Misschien zijn hieruit conclusies te trekken over zijn Godsdienstige gezindheid. Willem kan in 1597 overgegaan zijn tot het Calvinisme. Het is ook mogelijk, dat hij katholiek bleef. In ieder geval bleef hij tot 1608 burgemeester. Een derde zoon van Willem van Silvolt was Derck (Theodorus) van Silvolt, die later priester werd en bekend is als professor in de theologie aan de universiteit van Leuven. Hij overleed er op 29 januari 1657.

Keren wij terug naar Johan (alias Hensken) te Lichtenvoorde. Hij moet zich in 1615 te Lichtenvoorde gevestigd hebben. De brouwer Hensken huwde in dat jaar (20 februari 1615) te Groenlo Armgard Tolners, dochter van Johan Tolners en weduwe van Peter Moller. De weduwe Moller had vier kinderen van haar eerste man: Jan, Derck, Essele (huwde met Claes Schroers) en Hermke (huwde met Jan ten Krabbenborgh Gerritsz.)

Uit haar tweede huwelijk met Hensken Silvolt zijn drie kinderen bekend: Vincent (geb. 1619), Peter (ongehuwd overleden in 1636) en Jenneke (geb. 1617) die in het huwelijk trad met Nicolaas ten Stortelaer. Vincent wordt in 1699 vermeld als zijnde 80 jaar en overleed vóór 23 mei 1704. Zijn eerste vrouw werd Christina ten Have, dochter van Willem ten Have en Geerken Arents. Op 7 september 1653 huwde hij Jenneken Geesinck, dochter van Sweer Geesinck uit Zelhem. Uit deze twee huwelijken zijn negen kinderen geboren. Van deze kinderen is 't meest bekend geworden Hendrik (Henricus Sylvoltius Lechtenvordensis). Hij werd priester en was missionaris van de Hollandse Zending in Enschede. In 1681 werd hij door de apostolische vicaris van Neercassel benoemd als zielzorger voor Lichtenvoorde en Groenlo. De andere kinderen van Vincent zijn Jan, Peter, Evert, Armgard, Sweer, Bernt, Christiba en Gerritje.

Over Henricus Silvoltius Lechtenvordensis is een en ander vermeld in mijn "Bijdragen tot de geschiedenis van de Katholieke Enclave Groenlo-Lichtenvoorde" (pagina's 122 - 130) Echter beide priesters Henricus Silvoltius (Meester Hendrick Neeff en Henricus Silvoltius achterneef) zijn door mij met elkaar verward. De minder fraaie affaire Silvolt komt geheel voor rekening van Henricus Silvoltius Lechtenvordensis, de zoon van Vincent Silvolt. Nauwgezet genealogisch onderzoek heeft dit bewezen. Meester Hendrick Neeff schijnt in Vreden terecht gekomen te zijn en kan aldaar op 29 november 1677 zijn overleden. Dit moet verder onderzoek nog uitmaken.

Hensken Silvolt (de Johan van 1616) was van beroep bierbrouwer evenals in Groenlo zijn vader Willem en zijn grootvader Johan. Het is zeer waarschijnlijk dat hij in 1615 in Lichtenvoorde dat beroep ging uitoefenen en daar zijn Lichtenvoordse bier begon te brouwen, aldus de familie-traditie voortzettend. Zijn zoon Vincent zal dit eveneens hebben gedaan. Dit valt op te maken uit gegevens in het jaar 1704.

In 1627 is er de eerste aanwijzing voor het bestaan van een bierbrouwerij in Lichtenvoorde. Dan is er een verklaring, dat wijlen Sweer Valverdingh en Henrica Marqueringh, echtelieden, een huis en hof met een brouwhuis nalieten. Huis, hof en brouwerij lagen tussen "Reetbergs behuizing en Knippenborgs behuizing". Bewoner in 1627 is Johan Silvolt "Hensken").

In 1635 verklaren Johan Silvolt en zijn echtgenote Ermgart Tolners verkocht te hebben aan Henrick Barmentlo een huis, dat staat tegen hun huis op "die Graffte (gracht)" en naast Knippenborgs huis. Op 23 mei dragen de erfgenamen van de inmiddels op hoge leeftijd overleden Vincent Silvolt aan Frederick van Heyden, heer van Bruch, Lichtenvoorde en Wildenborgh over hun ouderlijk huis met brouwerij en brouwgereedschap gelegen binnen Lichtenvoorde aan de nieuwe poort, naast het huis van richter Stumph. Waarom dit bezit aan de heer Van Lichtenvoorde werd overgedragen is mij niet bekend evenmin als de verdere lotgevallen van de Lichtenvoordee brouwerij.

Van de 6 zonen van Vincent Silvolt, leefden in 1704 nog Hendrik (priester), Peter, gehuwd met Hendersken Lentinck, Evert met Teuntje Hummelinck. Evert is van beroep bierbrouwer. Sweer bleef ongehuwd en Bernt huwde Anneken Berentsen. Anneken vertrekt later naar Amsterdam, waar de Silvoltts ongetwijfeld familierelaties hadden, want ook Hendrik treffen wij daar aan, nadat hij in 1680 uit zijn ambt als missionaris van de Hollandse Zending in Enschede onzet is.

In het laatste kwart van de 17e eeuw moet langzamerhand een groot deel Van de Lichtenvoordse Silvolts overgegaan zijn naar de Hervormde Kerk. Maatschappelijke en financiële factoren zullen hier wellicht een rol gespeeld hebben en het schandalige gedrag van de missionaris Henricus Silvolt Lichtenvordensis zal ook van grote invloed geweest zijn. In 1704 vinden wij een aanwijzing voor deze godsdienstige ommekeer. De erven Silvolt schenken gelijk met de overdracht aan Frederik van Heyden, heer van Lichtenvoorde, ook een akker, groot 1/2 mud gezaaid land, gelegen op het Kluchtin, aan Petrus Monhemius, predikant te Lichtenvoorde. Toch zijn niet alle Silvolts hervormd geworden. In de lijst van pastoor te Welscher (1743) treffen wij Christiaan Silvolt aan (5 communicanten). Deze Christiaan is wel een zoon van Evert Silvolt en Teuntje Hummelinck. De overige kleinkinderen van Vincent Silvolt zijn overgegaan naar de Hervormde Kerk.

De Silvolts moesten welgestelde lieden geweest zijn, die vrij veel grondbezit hadden rond Lichtenvoorde en Groenlo. In 1637 vindt er ruiling van landerijen plaats tussen Jan Silvolt, burgemeester te Groenlo, en zijn neef Vincent Silvolt te Lichtenvoorde. Jan Silvolt geeft dan aan zijn neef zijn bezit te Lichtenvoorde, namelijk een deel van de Leverixkamp, een deel van de Schaltberg (Schatberg?), een derde deel van een kampje aan 't Veldt, een deel van Buschgarden en een deel van de Torffbordtweg. De burgemeester van Groenlo zal jaarlijks echter een "groot voeder turf" op Vincents kosten ontvangen.

Andere namen van bezittingen die ik aantrof zijn: Philix stede (boerderij), Marckelingh mate, Comickes mate, erve en goed Tiller (Zieuwent), Tillersmaat aan het Broek, Pijlekes stede kleine maat, (Kernikes pilekes stege (stede?), Busscher mate, Rotger van Hemerens mate (Lievalde), groenland, dat genoemd wordt Huurelinges sump of Howinckhaen, Hulseworder Mathe, Haurkens mate, Lemeler stedeken (Eefsele).

De gegevens voor dit stukje geschiedenis zijn ontleend aan het Rechterlijk Archief Groenlo en het Rechterlijk Archief Lichtenvoorde. Ik ontving deze gegevens van Mevr. E.A.N. van der Kuip - Zilvold uit Arequipa (Peru), die op zoek naar haar voorvaderen, in Groenlo en Lichtenvoorde terecht kwam.

Th.A.M. Thielen

GENEALOGIE EN GODSDIENST

Het lidmatenregister van de Hervormde Gemeente van Lichtenvoorde bevat over de 17e en 18e eeuw zeer weinig namen uit Zieuwent en Harreveld. Allereerst werden in 1641 als lidmaat vermeld Ursula van Middachten en haar dienstmaagd Grietje van Vesten. Ook op de oude havezate verblijft Beeltjen, de vrouw van Willem Keyzer. In 1677 treffen wij in Zieuwent (+ Harreveld) slechts drie Hervormden aan. Het waren toen: Den ouden Hendrick zijn vrouw, Tonnis op 't Rondeel en Joost Staeck. De laatste hoort misschien thuis op de havezate Harreveld, evenals in 1697 Maria Dey, huisvrouw van Sander Dey. In 1706 komen hierbij Janna Dey, en in 1708 Sophia die vanuit Londen naar Harreveld is gekomen. In 1716 wordt alleen nog vermeld Sophia Dey, wonend op de havezate Harreveld. In Zieuwent treffen wij aan: Hendrick te Kreyll en echtgenote, Jenneke Vos en Dorotheken Neyenhuis. Op Kerstmis 1741 wordt als nieuw lidmaat aangenomen Derksken Knippers uit Zieuwent. Achter haar naam wordt aangegeven: ex papata. Derksken is dus van katholiek hervormd geworden. Met haar komen wij op het terrein van de genealogie. Derksken Knippers was een dochter van Tönnis Knippers uit Harreveld. Zij huwde op 23 juni 1737 Frederik Hendrik Wetters, die reeds gehuwd was geweest met Gesina Muntz (24 maart 1704), dochter van de burgemeester van Oldenzaal en zelf weer weduwe van Petrus Reinhards, apotheker te Almelo. Gesina werd in 1660 te Oldenzaal geboren. Zij was dus 44 jaar toen zij huwde met Frederik Hendrik Wetters. Voor zover bekend werden uit het huwelijk met Derksken Knippers twee kinderen geboren: Stephanie Christina, gedoopt te Lichtenvoorde op 2 maart 1738 en Stephanus Wilhelmus, gedoopt te Lichtenvoorde op 4 maart 1742. Tot zover mijn gegevens.

Frederik Hendrik Wetters werd geboren te Doesburg (1688??) en behoort tot de jongste Doesburgse tak van de familie Wetters. Zijn vader was doctor in de medische wetenschappen, conrector van de Latijnse school te Doesburg en burgemeester van Doesburg. Een broer van Frederik Hendrik Wetters, Henricus Allardus Wetters werd evenals zijn vader doctor in de medische wetenschappen en was als zodanig werkzaam te Zwolle en Elburg.

Welk beroep Frederik Hendrik Wetters uitoefende is mij niet bekend. Welke geschiedenis er schuil gaat achter zijn tweede huwelijk op meer dan vijftigjarige leeftijd met een boerendochter(?) uit Harreveld zou interessant zijn om te achterhalen. Deze verbintenis valt geheel buiten de familie-traditie. Misschien kan het archief van de Hervormde Gemeente van Lichtenvoorde hier enig licht verschaffen.

Vier jaar na haar huwelijk (1737) wordt Derksken Knippers lidmaat van de Hervormde Gemeente van Lichtenvoorde. Tenslotte is er het opmerkelijke feit, dat de voornamen van beide kinderen van Derksken Knippers respectievelijk zijn: Stephania (gedoopt 2 maart 1738) en Stephanus (gedoopt 4 maart 1742). Zijn beide namen misschien een herinnering aan de overgang tot de Hervormde Gemeente van Lichtenvoorde van Derksken Knippers op Kerstmis 1737? (Tweede Kerstdag: feest van St. Stephanus). Echter de voornaam Steven komt nu en dan voor in de familie Wetters: resp. 1630, 1642, 1650 en 1709, zodat aan Tweede Kerstdag 1737 getwijfeld kan worden.

Gegevens uit Jaarboek, Centraal Bureau voor Genealogie, deel 32 (1978).

Th. Thielen.

MENSEN EN HUIZEN

Op 20 januari 1777 verkochten de heer van Lichtenvoorde Adam Czatovsky en zijn echtgenote Isabella, dochter van Georg Detloff, rijksgraaf van Flemming, hun heerlijkheid Lichtenvoorde voor 56.000 gulden aan Stadhouder Willem V. Hierdoor kwam de heerlijkheid in het bezit van de Oranjes.

Aan deze verkoop danken wij enige belangrijke informatie over Lichtenvoorde. Deze inlichtingen hebben vooral betrekking op het aantal huizen en huishoudingen in de heerlijkheid.

1777	<u>Huizen</u>	<u>Huishoudingen</u>
Lichtenvoorde	85	126
Kring Lichtenvoorde	17	17
Zieuwent	152	155
Harreveld (Kring)	15	15
Lievelde	93	98
Vragender	63	69
	<hr/>	<hr/>
	425	480

Met "Kring" Lichtenvoorde wordt wel bedoeld het gebied dat ook Lichtenvoorde Bosch heette. De kring Harreveld is het terrein rond de havezate. In deze "crinck" fungeert als gildeman Harmen te Wopereis aan de Lindeboom aan het einde van de Harreveldse Allee. Harreveld werd echter door de ontvanger van de belastingen ("verpondinge") onder Zieuwent gerekend. In de heerlijkheid Lichtenvoorde waren in 1777 drie markegebieden: Zieuwentse mark, Lievelder mark en de Vragender mark. Harreveld bezat geen eigen mark.

Th.A.M. Thielen.

LICHTENVOORDS KERKVOLK IN 1809

Op 11 maart 1809 besloot Lodewijk Napoleon, koning van Holland (1806-1810) te Coevorden tot het houden van een telling van de leden van elke godsdienstige gemeenschap in zijn koninkrijk. De koning wilde een religie-telling en niet bepaald direct een echte volkstelling. In zijn besluit wenst de koning nauwkeurige en juiste gegevens. Vóór 1 mei 1809 dienen de gegevens binnen te zijn.

De religietelling werd zo nauwgezet mogelijk en met zorg gehouden, zodat de resultaten van grote waarde en betrouwbaarheid zijn. De voornaamste achtergrond van de telling van 1809 is wel de grote belangstelling van Lodewijk Napoleon geweest voor de godsdienstige verhoudingen in zijn koninkrijk. Bij zijn bezoeken aan de verschillende delen van het koninkrijk wenste de koning op de hoogte te zijn van de situatie op godsdienstig gebied. De resultaten van de telling werden verwerkt en neergelegd in een klein boekje, gebonden in wit leer, dat einde augustus 1809 gereed kwam en door de koning op zijn reizen gemakkelijk geraadpleegd kon worden. Veel tijd is de koning hiervoor niet overgebleven. In juli 1810 werd het koninkrijk Holland ingelijfd bij Frankrijk. De resultaten van de religietelling zijn voor Lichtenvoorde als volgt:

	<u>Totaal</u>	<u>R.K.</u>	<u>N.H.</u>	<u>Isr.</u>
1809 Lichtenvoorde :	843	631	201	11
Lievalde :	626	613	13	-
Vragender :	462	375	87	-
Zieuwent-Harreveld :	1216	1207	9	-
	<hr/>	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	3147	2826	310	11
	+++++	+++++	++++	+++

Om de sterke groei van het aantal Katholieken in de gemeente Lichtenvoorde aan te geven gaan hierbij de resultaten van de tellingen in 1829 en 1849.

	<u>Bevolking</u>	<u>R.K.</u>	<u>N.H.</u>	<u>Geref.</u>	<u>Ev.Luth.</u>	<u>Isr.</u>
1829	3440	3076	- geen	- gegevens	-	-
1849	3649	3309	317	18	2	3

Th.A.M. Thielen.

Gegevens ontleend aan:

J.A. de Kok O.F.M., NEDERLAND OP DE BREUKLIJN ROME-REFORMATIE (Assen - 1964)

N.H. - Nederlands Hervormd

Geref. - Gereformeerd

Ev.Luthers - Evangelisch Luthers

LICHTENVOORDE ROND 1900 (4e vervolg) door H. Olyslager z.g.

We tippelen nu een flink stuk verder de Lievelderweg op en komen bij Dorus Buiting, genaamd Stammers, en brengen een bezoek aan de fam. Vrijdag, die naast een boerderijtje een kleine leerlooierij in bedrijf heeft. Van Lichtenvoorde uit gezien, kan men nog constateren, dat boven de droogzolder was, waar de huiden te drogen hingen. Gert Jansen is op het huis van zijn ouders gebleven. Zijn Vader was klompenmaker en geboortig van Ambt Doetinchem. Waar de familie Paashuis nu woont, was vroeger een café van de fam. Dieker. Later kocht dit pand Nols Meinen uit Meddo, die ook klompenmaker was. M. Paashuis uit Vught werkte als metselaar aan de nieuwe kerk in ons dorp en huwde met de dochter van Nols Meinen. Dat was de gehele Lievelderweg, goedgegeteld slechts 8 huizen ! De Vosdijk kende op het Lichtenvoordse deel geen enkele woning. Onder Vragender, nu bewoond door de fam. Mokkink, stond enkel het oude huis van de fam. Boschker (Vos), bekend als hele slimme stropers. Het Hooiland herbergde de fam. Kortbeek, gen. Bolleman, een boerderij, doch de drie zoons verkozen het schoenmakersvak en werkten bij H.B.S., doch geen van de drie is dit vak trouw gebleven. Toon werd op het Hooiland boer; Willem koetsier op de omnibus, later conducteurop de tram en tenslotte verbouwde hij het oude pand van D. Manschot (een oud café) om er een flink hotel met grote zaal te stichten. De jongste, Gerrit, werd politiemann. Thans wordt de boerderij bewoond door de fam. Eeftink. De Dijkstraat komt nu in zicht en waar de fam. Wichman-Korthout woonde, woonde Bernardus Straks, een echte ouderwetse schoenmaker. Ondanks dat hij slecht ter been was en zijn gezondheid veel te wensen overliet, zat hij vol grappen en grollen. Dan volgt de fam. Straks, de drie broers van Bernardus, nl. Herman, timmerman, Gerrit, boer en Toon schoenmaker. Verder exploiteerden zij een steenkolenhandel, die er voor die tijd zijn mocht. De fam. Straks woont hier nog. Wat wij nu kennen als zomerkolen inslaan, met auto's of karren de kolen wekelijks afgeven, was er niet bij. Men kocht een half mud en vaak een spint, zo men dat noemde; ik schat het op ca. 15 pond. En verder was het hout en turf stoken. Veel boeren gingen naar het Korenburgerveen in de zomer om hun turf te steken en te drogen, anderen hadden houtgewas, dat omgehakt werd. Zo waren er veel boeren, die geen kolen stookten; velen hadden ook geen kachels. Men stookte het vuur zowel om te koken als om zich te verwarmen. Vandaar het bekende gezegde "Van voren verbranden, van achteren bevroren." De arbeiders beschikten meestal over een zgn. potkachel, een echte slokop, doch gelukkig beschikten men over veel bossen en na schooltijd en ook in de vakantie, was het voor de meeste jongens houtspikkelen geblazen.

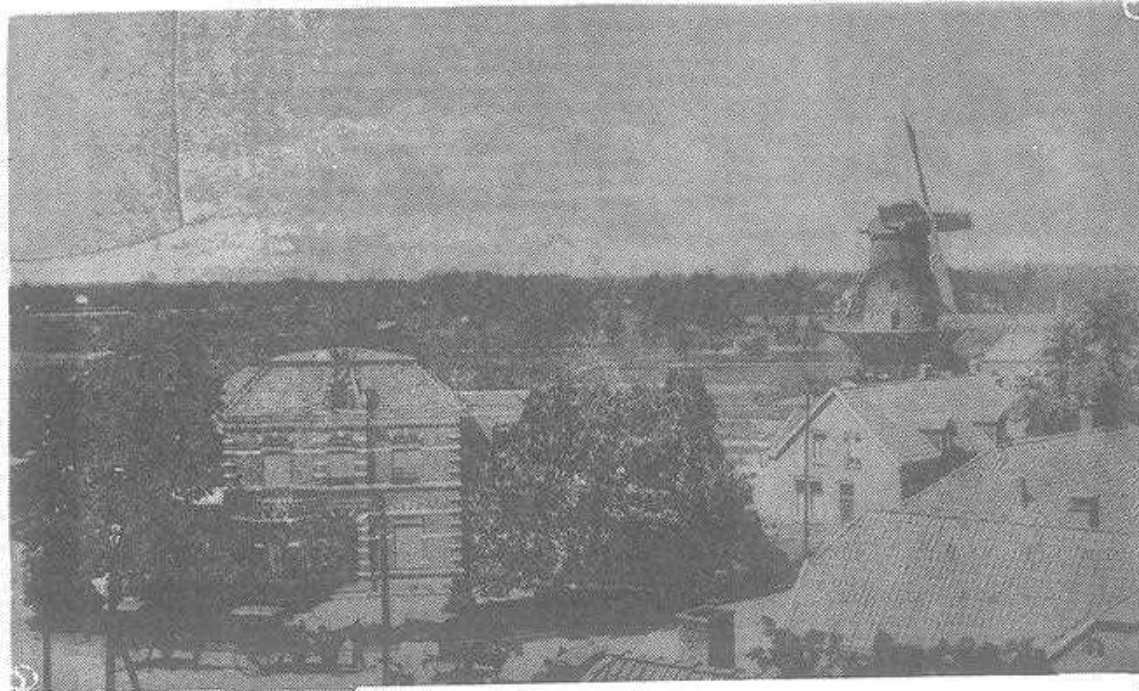
Met kruiwagens trok men de grote dennenbossen door, en met een grote haak werd het dodehout naar beneden gehaald en stevig met een touw op de kruiwagen gespalkt. Zonder ruzie verliep dit werk niet altijd. De ene had dikker hout dan de andere, een ander had stiekum wat weggenomen en na een partijtje schelden of vechten was het weer pais en vree. Beroerder was het als je met een gescheurde broek thuis kwam. Er waren veel nesten van eksters en kraaien en deze kon je heus niet met rust laten en bij het klimmen in de bomen sneuvelde nog wel eens een broek en dan stond er 's avonds als vader thuis kwam, zeker wat op (het achterstuk van de broek was vlug geopend.) [rie knopen moesten de zaak in balans houden. En dan ging het van rikke tikke tik.

We nemen nog even de Biezemaat mee, nu H.A. Hulshofstraat en hier woonde de familie Holweg. Later woonde hierbij in W. Scheink, die schoenmaker van beroep was en voorman bij Hulshof's Schoenfabriek. De fam. G. Rijnders bewoont thans dit pand. In de tuin van Hulshof-v.Loon, aan het weggetje naar het Hooiland, stond één van de oudste café's van onze plaats met de mooie naam "De Kikvors". Derk Veenhuis heeft dit jaren geëxploiteerd, later de fam. Loep, een gepensionneerd belasting-ambtenaar met 2 magere lange dochters en de laatste en niet de minste was Frans Huinink. Frans werkte op de schoenfabriek en zijn vrouw, in de wandel Mietje genaamd - zorgde voor de voerlui en anderen, dat het glaasje gevuld werd en was er eens ruzie, dat bij een glaasje ook weleens voorkwam, dan ging er een seintje naar de fabriek en Frans met zijn lange postuur maakte dan korte metten met deze heren. In de oude tijd was "De Kikvors" het schuttershuis en naast biljart beschikte men ook over een kegelbaan. Het café met bewoning was eigendom van de heer Hulshof-Wiegerink. Het was een oud gebouwtje en het is bij de tuin van de eigenaar getrokken. Het autobedrijf van de firma Wessels-Siemens was vroeger het herenhuis van de medefirmant van de schoenfabriek en lederfabriek aan de Aeltenseweg, de heer H.A. Hulshof, het geboortehuis van de heer Hulshof-Herwalt, een broer en zeven zusters. De heer H.A. Hulshof had de leiding op de schoenfabriek en had hierop een zeer goede kijk. Ook op machine-gebied wist hij tegenover Duitse monteurs vaak zijn mannetje te staan.

Waar C. Paasschens nu woont, stond vroeger een oud huisje, dat bewoond werd door Dorus Westhof en zijn dochter Naatje. Westhof met zijn kleine baardje was borstelmaker. Hij is overleden en zijn dochter is in Bocholt getrouwd. Aan de andere kant, waar de villa "Herwalt" staat, was destijds een groot weiland, waar de koeien graasden. Midden door dit weiland was een kerkweg voor de fam. Kortbeek, die hierdoor de weg naar de kerk bekort kreeg.

In 1898 bij de kroning van Koningin Wilhelmina werd op 't Hof en in het weiland van Hulshof het kroningsfeest gevierd. Carrousels, kramen en tenten waren er opgesteld en hat is een groots feest geworden.

H. Olyslager z.g.

Gezicht op "De Driehoek" omstreeks 1900

VAS'LOAVEND EN FOE:ZEL

('n kuu:venpröötjen met olde Lech'veurse oetdrukkinge oaver drinken en feesten, e-holdene veur de olden van dagen op Vas'loavend 1980, too-t Antoon van de Kruup Prins was).

Boo geet 't allemoale ? Good?

Ne moojen Vas'loavend weer, wat?

Of bu-j luk sloe:rig in de hoed?

Nee?

Dan loat 't soe:zen!

IK nemme an da-j allemoale umsgelieks twee-talig bunt. Da'k hier veur ow geen hoonder-Duuts stoa te proaten ! Da-j dus luk Lechtenvoords verstoat. Anders wordt 't hoge tied da-j d'r wat an goat door ! Want i-j bunt nooit te old um te learne.

D'r is 'n Achterhooks sprekwoord dat zeg: "D'r is geen dinge op de waald.... of 't is (t)'r ! En dat duch mi-j ok.

He-j 'm al e-preufd? Anders mo-j 'm eerste moar 's good opsokkeren!

I'j hoeft d'n helen oavend neet veur één glèesken te zitten balken.

Dat zo'k afferstomd af'esmakt vinden van de Keienschlössers. Dee bestoat 22 joar en dee mot traktee'n !

Mo-j ok zelf wett'n of i'j drinkt of neet: Want wei drunk wordt zalig, wei neet drunk geet ok neet verloorne.

Noa Vas'loavend en karmissen kiekt ze allemoale èven dödderig (Kö-j zelf noagoan in 't Kökkenspegel).

't Geet zè van: Hee nam d'r ene, en nog ene - en dat dee-e -, töt dat -e 'm good umme had en too kreeg- e 't 'ran. De leu denkt: d'r is nog foe:zel zat, al is 't in 't glèesken neet altied Borkelose moate meer, moar 't geet toch van den hogen boom dale!

't Bunt stöörig dezelfden dee't sleuif met 't heui, slatert met de melk, slampket met de koffie, slorriet met den pap en plempsket met 't beer.

(um van reizen met 't zoad moar neet te proaten.)

De tie:den bunt wal e-enderd: noo stoat de glazen beer en de glèeskes met foe:zel in rie:gen op de toafele. Moar in den oorlog mos i'j meuite door um met ne klomp in de hand nog ne slats plondermelk met te krie:gene.

Ka:rnemelkse pap met proe:m'n of köörntjespap of skuutepap gaf 't al lange neet meer.

At ze ow noo ne beskuute in de melk sopket of stpket, dan bu-j ofwal heel old ofwal heel jonk, moar tande bunt er neet, allene gehöögels.

Korts bunt 'r nog veer Belgen oet Lulliebroek bi'j 't melk drinken ummekommene, want de koo was ear goan liggen.

"At 't mèt völt", zei den boer, "dan kö-w morn'n worsten!" (Hef niks met mien genööl te maken, moar ik holle van 'n hartig hepken tusken deur, bi-j al dee slumpe melk).

Mina, ne boerendochter oet Vroagender, ston' zich al ne helen zette veur 't kökkenspiegel de hööre te kemen en zich op te toeken. Ze wol d'r hups oetzeen den Mas'loavend.

De olde grotmoder in den gemakstool bi-j den heerd zut zich dat zo'n hörtjen an en zeg dan: "Deerne, deerne, maak toch da-j vot komt; i'j bunt jo völ te late; mo-j dan altied op den kneppert goan? Ik zee't wal weer. Eerste de kop versier'n en dan 't gat versmakken!"

Moar Mina nam 'r de tied veur, ze deed it lie:skes an; zee was neet zo ne jachterbokse en van eur kon geen mense zeggen: "Wat ne hizzebizze van 'n mense!" Wat ze met de hande lieke zet, stöt ze met 't gat weer umme!" (I-j zoll'n manges moar met zo ne schuiekekote e-trouwd wèzen!)

'n Ander verhaaltjen geet oaver n'n dikken stender van ne kearl, den kok was in de stad, 40 joar en vri-jgezel. Denkelijk wordt met dee stad Wenters bedoeld.

Hoo zwoar den 't met horten kreeg, is kwelke te geleuven.

(Ik heb 't van Daan van der Vat en in 't plat op ri:m e-zat.)

"D'r wonden ne kok al in de stad
Den thoes 'n groot aquarium had,
Doar zwomm'n wal geen viske in -
Allene ne hupse zeemeermin:
Mooi van snuutjen, mooi van bouw -
Hallef was ze deerne, hallef kabeljauw;
Moar dragen mos zee van den kok -
(Fie:n at den was) - ne onderrok !
En as den kok ear zo zwömm'n zag,
Dan klopp'n zien harte en kreeg-e smach'
Dan klopp'n zien harte en ziene mage kneurd'n
Beni-jd 't antwoord op ziene vroege te heur'n,
Ne vroege, dee't-e van twee kanten kon beschouwen:
.... Za'k ear broa:n...? of za'k ear trouw'n ?

Oaver viske en zwömm'n e-proat:

Ne snook mot dree keer zwömm'n:

Eerste in 't water, dan in de botter en dan in den wie:n. (At-e dan nog neet smek, smiet i-j 'm moar weer in de grafte.)

Grolle hef de Grolse grafte en doar en doar könt ze greuts op gaan.

Wi-j hebt in Lechtenvoorde de Oarnds grafte, waar'w vrogger konden skaatsen, slikkarn en glier'n. Doar is zo good as niks meer van oaver: Allene nog Oarnd. En Oarnd Döppen.

'n Grols verhaal oet 40-45.

Op ne motterigen morn'n in den oorlog sloffen 't olde Leideken oet Grolle de harbarge oet, woar ze noa völle nöllen en draam'n nog 'n peutjen foe:zel onder in de fleske e-kregene had. 't Was kwelke ne halven oorlam, moar good, 't grei was ok zo verdande betuu:n !

Ne Duutske soldoate zwabberd'n ear veurbi'j op ne fietse (dee-t-e moar met e-nommene had, veur at ze e-gapt worden deur 'n ander) en umdat den 'm good umme had, schot-e op kop de Grolse grafte in. Denkelijke worden -e too dalijk weer nuchtarn en hee begon te plensken en te rearn van "Hilfe, Hilfe"! "Joa, joa", zei Leideken, dee 't van kortbi'j had e-zeene. "Doar hè-j 't noo ! I-j met ow "Hilfe, hilfe!"Had moar zwömm'n e-leerd in plaatse van Duuts!"

Wieters is Grolle d'n oorlog good deur e-kommene. Weinig schad en völle wille, umdat de bierbrouweri-je niks e-lene had. Ze zekt in Grolle dat ze 't beste beer van de waald hebt en dat is neet helemoal bloazeri'je. Wat leu drinkt lomp geerne 'n glèesken foe:zel bi'j 'n glas beer, en dat löt mi-j onwæs verstandig: want a-j allene moar beer drinkt, bu'j vol veur a-j zat bunt, en a-j allene moar foe:zel drinkt, bu'j zat veur a-j vol bunt !

Rond 1900 had foe:zel in 't Zuwwent nog nen anderen name: blööskesnat. In den tied mot foe:zel in den Achterhook afferstomp duur e-was wèen, en in Pruussen, oaver de grenze, völle goedkoper. Boo-t ze an den name "blööskesnat" kwamm'n, mag blieken oet het volgende verhaal, dat ome Tone van Kollenbrander mi-j verteld hef.

Waltakker Mi-je oet Zuwwent - loa'w ear gemakshelve moar Mi-je neum'n - was 'n klook vrommes en neet bange - 'n streuns wief um zo te zeggen. Ze had veur broedlachten en Vas'loavende al 's foe:zel de grenze oaver e-smokkeld. Dat brach' ear ne mooien stuver extra op. Kon ze good gebroeken. Boo ze dat deed?

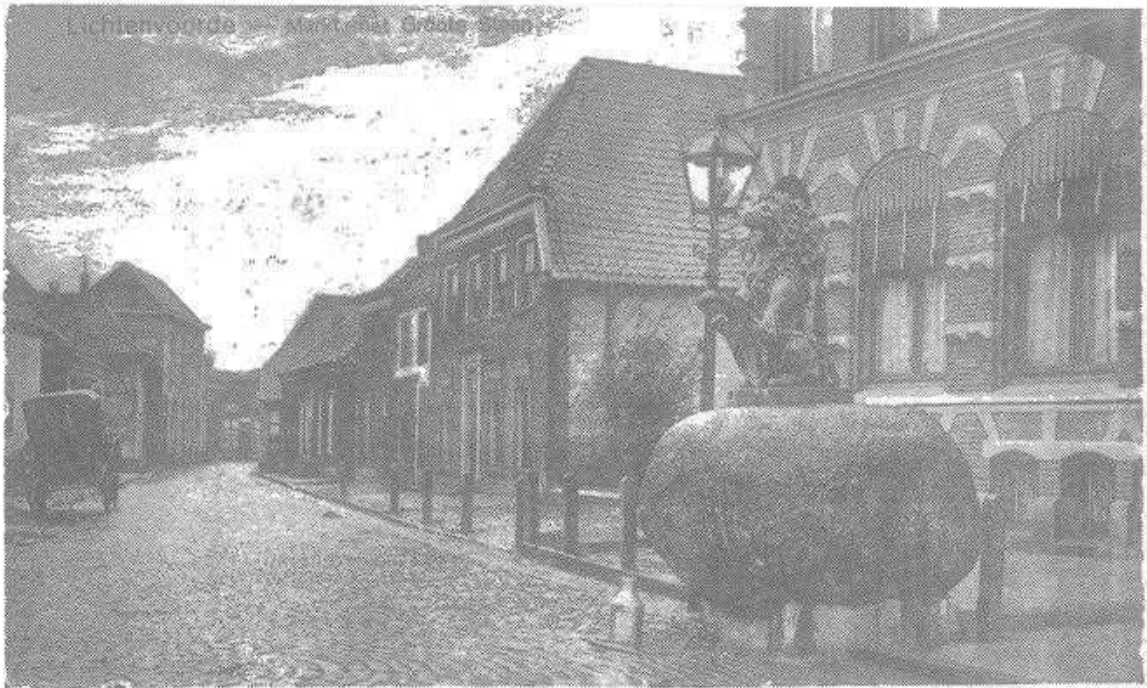
Nò! Ze knuppen met 'n endeken touw - van dee der lengte - 2 varkensbloazen an mekare - deed dee zo um den nekke hen en achter 't jak. Daar ko'j niks van zeen. De Duutske douane ok neet at ze naar Pruussen gink. Ze kof dan earen goedkopen fôe:zel, got den stiekum boeten Bokelt in de beide bloazen en fosselden dee allebeide op de juuste plaatse achter 't jak. En bi-j de Kruuskapelle ane-kommene, had noo de Hollandse douane niks in de gaten. 't Veel neet op. 't Pasten allemoale wal bi'j ear. Wel zol zich wat anders willen veurstellen? Ikke neet? De douane ok neet : 't Zol noo neet meer könn'n. Noo kiekt ze d'r ow achter! (Mo-j dee jonge kearls van de douane teggenswoordig maar 's zeen; dee bunt greun, op 't vrece af. Lestens was ik met d'n auto van Bokelt an de grenze e-kommene, vrög mi-j zo nen greunen snuiter: "Hebt U nog wat meegebracht, meneer?" Ikke zei: "bo nee ! Ha'k ow dat dan beloafd?" En hellig at-e mi-j toch worden ! As na bandrekkel ! Ne olderne kameroad van 'm, leet mi'j d'r gelukkig deur).

Zo kwam euze Mi-je ok de grenze oaver, meu, maar bli'j. Op de broedlachte in Zuwent verkof ze dan earen handel an d'n bruugem of den kastelein. Ene kere is ear 't töwken veurtie:dig los-e-schottene op de dansbane. Ene bloaze kon ze nog net griep'n. Den anderen veel "kaflats" te kweske op de dêle-vloere: de helfte van den foe:zel vot :

Too mot 't volk e-zongene heb'm:

"Here-me-tied, here-me-tied,
 Mi-je is 'n blöösken kwiet!
 Mi-jken, Mi-jken doot 't toch neet,
 As 't ow neet 's good en geest !
 Mi-jken hef 't vake e-doane,
 't Is ear altied good e-goane !"

Henk Hulshof.

Bij gelegenheid van het 25-jarig koningschap van koning Willem III werd op 12 mei 1874 op de Markt te Lichtenvoorde de grote steen geplaatst. Hoewel vele ingezetenen van het stadje met heel wat inspanning dit karwei geklaard hebben, schijnt de rol van de leden van het schoenmakersgilde (patroon St. Chrispijn) volgens overgeleverde berichten een zeer belangrijke geweest te zijn. Dit element valt ook op in een betrekkelijk oud lied, de redactie toegezonden door mevrouw Vos-Lueb.

Waar de tekst hapert of kennelijk verminkt is, wordt een mogelijke interpretatie tussen haken (.....) gegeven. Andere suggesties van lezers worden graag door de redactie in ontvangst genomen.

LIED VAN DE GROOTEN STEEN

Den steen der wijzen haas(t) is gevonden
 Jubelend vierde Lichtenvoorde
 ('s)Konings zilveren kroningsfeest;
 ('t) Dörpjen is zoo als behoorde,
 Niet ten achteren geweest.

Een gedenksteen op te richten
 Was het lumineus idee;
 Om dit groots gevraacht(?) te vruchten (verrichten?)
 Werkte ðenieder dapper mee.

Kort bij ('t) dorpje op een akker
 Lag een kollosale steen;
 Daarom werkte een ieder dapper
 die naar dat lieve dorpje heen.

Negen- en negentig crispinisten
 Namen aan dien arbeid deel;
 't Waren heeren die wel wisten
 Als weinig helpt, dan helpt ook veel.

Welk een jubel, welk een vreugde
 Heerst(e) toen in dat kleine nest;
 Daar de steen uitmuntend deugde,
 Deed elkeen al gaarne zijn best.

Daarom sleepte eenieder dapper
Bij dit grote steanslepersfeest;
Daarom bleef er geen schoenlapper,
Geen crispinist meer bij zijn leest.

Vreugde straalde op de aangezichten
Van dees met pik bemorste lieën;
Men zag er geen voor den arbeid zuchten, (zwichten?)
Het was een lust om aan te zien.

Allen tobden, zwoegden, zweetten,
F(T)obden, kosten, onvermoeid; (...?)
Met een pikdraad en een keten
Had men den vorsten reus geboeid. (den forsen reus/
den voorsten reus?)

Maar men had toch niet gerekend
Op de kolossale kracht
van de(n) reus die een uitstekend
Blijk van zijne sterkte gaf.

Hoe men schresuwde, hoe men jankte,
Op een hobbelozen (hopeloze) toon,
't Was alsof de reus bedankte
Van (Voor) 't burgerrecht hem aangeboën

Hoe men trok en hoe men duwde,
Hij verroerde zich maar niet;
't Was alsof hij 't dorpje schuwde,
Waar men hem nu op het marktplein ziet.

Het was alsof de eer hem niet bekoerde
Van te worden mægeteld,
Van allen die te Lichtenvoorde
Op 't Volksregister zijn gesteld.

Met burgers, boeren, heeren, knechten,
Die men daar als elders vindt,
Met crispinisten, goeden en slechten,
Met grijsaards, jongeling, vrouw en kind.

Maar toch, hij wil (zich) gewonnen geven,
Geen steen is er zoo verhard
Dat hij door de patrijtse (..?) streeven (het patriotistisch?)
Van zoo veel crispinisten had. (??)

Hij wil de vreugde niet vergallen
Die Lichtenvoorde zich belooft,
Nu zich die goede burgers allen
Met hem zoo hebben afgesloofd.

Daarom liet hij zich gelaten,
Gewillig slepen en gedwee,
Door de Lichtenvoordse straten,
Als een steentje van een pond of twee.

En daverende jubeltoonen
Stegen op toen in de lucht
Van de Lichtenvoordse zonen,
Even nog zoo zwaar gezucht.

Maar plotseling werd die groote vreugde
Door een vreeselijk gehuil (gestuit?)
Want een pikdraad die niet deugde
Had men bij dit zwaar werk gebruikt.

Eensklaps hoord' men er een kraken
Een gille(n) en een vreemde zucht (een vreemd gerucht?)
En alle crispinisten staken (staakten)
Toen hun beven in zucht (met een zucht?)

- o -

HET VRAGENDERLIED

Uit de "Elna" 1967.

Waar de burenhulpe altied welkom is
Waar de klokken loed, nog altied veur de mis
Waar nog kinderen spelen, meestal heel heil blond
Doar bun ik geboren, op Vroagendersen grond,
Waar den roerdomp steeds nog nusteld in 't rêst
en den boerenwaluw 't olde nus nog weet
Wooy nog knienenwrangen, vind heel de schanse rond
Doar bun ik geboren, op Vroagendersen grond.

Waar men koning schut as 't Vroagender karmisse is
en elk joar ne nieuwe koninginne is
waar de mulle dreeit nog, heel den dag in 't rond
Doar bun ik geboren, op Vroagendersen grond.
Waar 't vèene lig, dat ieder kind hier weet
dat den vreemdeling trekt, al deur de V.V.V
Waar nog boeskool greujt, op eigen vasten grond,
Doar bun ik geboren, op Vroagendersen grond.

Waar de olde kapelle overend blif stoan,
al zâl windkracht negen, er ok oaver goan,
't Is of d'olde muren, 's Heeren lof, verkond,
Doar bun ik geboren, op Vroagendersen grond
Woaj op 't stoppeland den vleegeer op zéet goan
en op grote heugte, endlijk stil blif stoan,
't Is alsof e hooge, een groet, noar den hemel zond,
Doar bun ik geboren, op Vroagendersen grond.

Too d'r es ne zommer vulle regen véél
Ging noar Lechtenvoorde, direct 't grootste deel,
Wat wasse wy gelukkig, met den hoogen grond,
Doar bun ik geboren, op Vroagendersen grond.
As d'r ééne van ons noar den vrunden geet,
Denk toch neet, dat héé ons mooie dorp vergeet.
Al hêf héé e zworvenne, heel de wereld rond,
Héé veult zich geboren op Vroagendersen grond.

Telkens zullen zien gedachten stille stoan,
En ne keere, zalle, as 't kan noar Vroagender goan.
Steeds met weemoed denkend, waar hij zich ook bevond.
Ik bun toch geboren, op Vroagendersen grond.

- o -

-

In het jaar 1572 zit het klooster in de grootste moeilijkheden. Willem van den Bergh doet dan in opdracht van zijn zwager Willem van Oranje een poging het oosten van het land van de Spanjaarden te bevrijden. Honderd ruiters hebben het klooster geplunderd, hoewel in de instructie van de Graaf van den Bergh vermeld stond dat hij de burgers in hun rechten en vrijheden moest handhaven "sonder den inwondern... einich hinder, letzel, geweldt offte averlast thoe mogen doen". De broeders zijn weggevlucht, ze werden over andere kloosters verspreid. De militaire actie was echter van korte duur. Willem van den Bergh was niet tegen de Spaanse macht opgewassen. De broeders zijn weergekeerd. Hun klooster had echter zodanig onder de plundering geleden, dat zelfs in 1596 nog gesproken werd van "hun desolaten en verwusten cloesters". De prior is in 1573 nog te Utrecht op het Generaal Kapittel verschenen.

Maar in 1596 kwam toch definitief het einde; de broeders trokken weg voor de legers van prins Maurits. Wat vervoerd kon worden werd meegenomen, o.a. de klokken.

In 1596 was het "urwerck in der kercke tho Bredevordt gantz versleten und onnuth geworden; dar ick (is?) die beste klokke in den thoren geborsten... En daer nu de heren van Schaer noch hor (hadden) het urwerck mitter klokken (van) hun desolaten und verwusten Cloesters, die erentfeste Assuerus Raesehorn, Richter, mit den ersamen Gerichte, sampt (samen met) ook die gantze gemeente, bidlicher wijze, bij den Heren van Schaer angeholden und verworven 't vurz. (voornoemde) urwerck mytten klokken, myt oick eene cleyne clocke, daer die halve ure upslaet."

De kerk mocht de klokken gebruiken tot "ter tijt und so lange sie sulcken selver weder van doene mocht hebben". Lenen dus, todat de broeders ze zelf weer nodig zouden hebben. Lang hebben de Bredevoorters er niet plezier aan beleefd; reeds het volgende jaar brandde het stadje af en ook de kerk en de toren gingen bij deze ramp verloren. De klokken en het uurwerk werden vernield; alleen het kleinste klokje overleefde de brand. Het hangt nog in de toren van Bredevoort. In gotische letters staat in zijn bovenrand geschreven:

In honore cipoten Di, bte virginis Marie, sciiAng, bti Antonii fca su
ao dni MCCCCLIIII,

wat volgens de staatsarchivaris van Münster, prof. dr. Kohl, voluit geschreven moet worden:

In honorem omnipotentis Dei, beate Virginis Marie, sancti Augustini, beate Antonii facta sum Anno domini MCCCCLIIII.

De Hollandse vertaling luidt dan: Ter ere van de Almachtige God en gewijd aan de zalige Maagd Maria en aan de heilige Augustinus en de heilige Antonius, gemaakt zijnd in het jaar des Heren 1454. Dit klokje werd bij overlijden en begrafenis gebruikt en moest met de hand worden geklept.

De voorbijgegangene jaren waren voor de Windesheimse congregatie zeer moeilijk geweest. Klooster na klooster werd gesloten, soms ook wel verbrand of afgebroken, zodat tussen 1572 en 1580 bijna alle kloosters ten noorden van de Rijn verdwenen waren. Klooster Windesheim werd opgeheven in 1580 en de beroemde klooster van Zwolle, Bethlehem en St. Agnietenberg, resp. in 1580 en 1581. Frenswegen werd in 1587 gesloten doch later weer in gebruik genomen tot 1809, toen het op bevel van de Fransen definitief werd opgeheven.

In 1597 was alleen nog maar klooster Schaer overgebleven. Dit was mogelijk doordat Bredevoort een pandschap was van het katholieke geslacht Bronckhorst-Batenburg. Het laatste wat wij nog van enige activiteit van de broeders horen is, dat in 1606 prior Johan van Vuiren een poging doet om met financiële steun van de pandvrouwe van Anholt, Gertrud van Milendonck en Drachenfels, het klooster weer op te richten, een poging die op een mislukking is uitgelopen.

Volgens de notulen van de classis Zutphen der Gereformeerde Kerk uit 1674 heeft de door bisschop Van Galen aangestelde pastoor Busch, nog voor zijn vertrek naar Westfalen, de schaapskooi gesloopt en de balken en planken gebruikt voor het bouwen van de Kreuzkapelle in Hemden, Bocholt. Deze diende om de in Nederland achtergebleven katholieken gelegenheid te geven tot het uitoefenen van hun godsdienstplichten.

In 1639 staan alleen nog de muren van de kerk overeind en langzaam doet de tand des tijds zijn verwoestend werk. In 1901 is het laatste metselwerk boven de grond verdwenen. Alleen onder de boerderij van Eerden bevond zich nog een kelder. Bij de verbouwing van 1959 is deze uitgebroken. De muren waren 50 tot 80 cm dik en het plafond werd gevormd door een tongewelf. De tegenwoordige eigenaar meent, dat de fundamenten nog in de grond aanwezig zijn. In de molshopen in de weide naast de boerderij komen soms enkele stukken puin en lei naar boven.

Verschillende namen in de omgeving herinneren nog aan het voormalige klooster: Kloosterdijk, Schaersheide, Schaersbeek, Schaersvoorde, Molenkamp, Molen-dijk, Molenkolk, Tichelkamp en Nazareth, een klein akkertje dat eerste enkele jaren geleden ontgonnen werd en een herinnering vormt aan de echte naam van het klooster. Vermeld mag hierbij, dat Bredevoort in de volksmond nog wel aangeduid wordt met "Nazareth".

Ook rond dit klooster heeft legendevorming plaats gehad. Zo zou de plaats van vestiging zijn aangewezen door zingende engelen. Volgens de overlevering hebben de broeders in 1597 een schat begraven onder de derde hulststruik achter de scheepskooi en deze wordt weer aangewezen door hemelse tekenen, door een vreemd licht in de nacht, onder het kraaien van een zwarte haan. De volksmond vertelt, dat de schat teruggevonden is. Een boer zou hem in kleine mandjes weggedragen hebben en op de vragen wat hij daar vervoerde, moet hij een ontwijkend antwoord hebben gegeven. Zijn kinderen vertelden later dat vader geld gevonden had. Wie in de Kerstnacht in de buurt van het klooster ronddoelt, hoort de verzonken klokken in de diepte luiden.

G.A.W. Boerkool, Aalten.

LITERATUUR

- Dr. W. Moll: "Kerkgeschiedenis van Nederland" voor de Hervorming".
2 dln. Arnhem 1867.
- W.J. Hofdijk: "Ons Voorgeslacht", Leiden. 1873.
- B.L. Snelting: "Het klooster Schaer bij Bradevoort".
Bijdragen en mededelingen v.d. Ver. Gelre, IV, 1901.
- H.A. Hauer: "Breevoort can ick vergeten niet". Aalten, 1956.
- Dr. R.R.Post: "Kerkgeschiedenis van Nederland in de Middeleeuwen". Utrecht -
Antwerpen. 1957.
- Prof.Dr. W.Jappe Alberts en A.L. Hulshoff:
"Het Frensweger Handschrift". Groningen. 1958.
- B. Stegeman: "Het Oude Kerspel Winterswijk". Arnhem. 1966.
- W. Sundermann: "Geschichte der Kreuzkapelle in Hemden", in Jahrbuch des
Kreises Borken, 1966.
- Prof.Dr. W.Jappe Alberts:
"Moderne Devotie", Bussum (Fibulareeks) 1969.
- Prof.Dr. Wilhelm Kohl:
"Das Bistum Münster", dl. 2, Die Klöster der Augustiner Chor-
herren, Berlin 1971.
- Dr. J.G.R. Acquoy: "Het klooster Windesheim en zinn invloed".
Utrecht, 1875, 3 Dln.

ZIEUWENT VOOR HET JAAR 1500

Zieuwent is oud. Het wordt al in het jaar 1060 vermeld. De weinige stukken, die voor 1500 zijn geschreven over Zieuwent, leveren nauwelijks een verhaal op. Het dorp is ontstaan in een broek- en moerasgebied, zoals ook uit huis- en veldnamen blijkt.

De pioniers kozen voor woonplaats de watervrije hoogten en ontgonnen ze. Rondom hun woning ontstond een buurt. Gewoonlijk werd de buurt genoemd naar de boerderij van de stichter der ontginning. De streek der vestiging lag veelal laag. Ontginnen was vooral watervrij maken. Met deze gegevens, wat berichten uit vroeger eeuwen, enkele veld- en huisnamen alsook mondelinge mededelingen wordt het mogelijk een beredeneerde geschiedenis over de nederzetting van Zieuwent te schetsen. Harreveld en Zieuwent horen als een paar bijeen ondanks verschilpunten. Het ontstaan van Zieuwent is dan ook met de stichting van Harreveld verbonden. Daarom nu vooraf een beknopte voorstelling hoe Harreveld omwille van zijn bodemgesteldheid en begroeiing een nederzetting is geworden.

De pioniers, die in het gebied Harreveld naar een woongelegenheden zochten, vonden daar een hooggelegen vlakte. Ze bestemden ze voor de verbouw van rogge, omdat het terrein vrij van wateroverlast was. Zo'n uitgestrekt korenveld werd es genoemd. Aan de noordkant van deze ontginning ontstond een nederzetting van verspreide boederijen. Hier lag ook een bos, dat een onbegroeide ruimte omsloot. Daarbinnen hield men bijeenkomsten en feestelijkheden. Mogelijk werden daar ook offers aan de goden opgedragen.

Bossen, die zo ruimte boden aan het gemeenschapsleven van een nederzetting, werden lo genoemd. Deze naam is in Harreveld behouden gebleven. De buurt ten oosten van de kerk heet nog altijd het Loo. Met -lo eindigt eveneens Hervelo, de oorspronkelijke naam van de plaats. Hervelo is na 1400 Harvele geworden. Hieruit ontstond weer Harreveld. Maar in de spreektaal wordt nog altijd Harvele gebruikt.

De es-hoogte van Harreveld zal tevoren een droog heideveld geweest zijn. Het terrein was daarom geschikt voor de verbouw van rogge, al bleek de bodem weinig vruchtbaar te zijn. De keuze van woonplaats werd ongetwijfeld bepaald door de mogelijkheid hier een es aan te leggen. De nederzetting ten noorden van dit korenveld lag op vochtige vruchtbare broekgrond, beter geschikt voor veeteelt. Hier begint de wildernis, die zich toen met hoogten en dalen, bosweide en moerassen tot voorbij Ruurlo naar het noorden uitstreekte.

De vruchtbaarheid ervan lokte pioniers aan, die de hoogten ontgonnen en er zich op vestigden. Ze noemden de streek Synwede. Syn- zal voorheen side geweest zijn en betekende dan: laag gelegen. Wede is weide. De naam Synwede met de passende betekenis: lage weide geeft de gesteltenis van dit gebied aan. Uit Synwede is de

tegenwoordige naam Zieuwent ontwikkeld.

Zieuwent kon geen es-dorp worden zoals Harreveld, Lievelede, Vragender en Lichtenvoorde, Maar op de watervrije hoogten in de moerassige laagten was graanverbouw mogelijk. De naam van de boerderij Haverkamp, die in 1488 voorkomt en nog bestaat, bewijst het. Kampen zijn verspreide percelen bouwland, meestal met rogge bezet. Zieuwent is een uitbreiding van Harreveld. Beide dorpen zijn met elkaar verbonden. Het Kevelder vormt die aansluiting in het Oosten en het Donderwinkel doet dat in het westen. Daartussen lag in 1443 het Haviksbroek dat nu het Haaskebroek heet. Aan de Kevelderzijde wordt dan de boerderij de Veluwe vermeld ofwel de Velver. Ook in andere streken komen boerderijen met zo'n naam voor. De betekenis is: vale streek.

Rondom bewoond Zieuwent bleef veel wildernis bestaan. Zoiets was de natuurlijke grens van een dorp. De naam Mark van zo'n onbebouwd gebied betekent dan ook grens. De Mark was het eigendom van de gemeenschap. De boeren hadden alleen een aandeel in het vruchtgebruik zoals van hout, turf en schollen of heideplaggen. Ook was bepaald, hoeveel runderen ieder van hen in de Mark mochten laten weiden. De Mark onderhield toen nog veel grootwild, maar ook roofdieren, zoals wolven en aanvankelijk zelfs beren. Nog na 1400 zwierven er in de Zieuwentse Mark wilde paarden rond. De heer van Harreveld, Geert van Diepenbroek, die daarop in Zieuwent een soort jachtrecht bezat, verkocht in 1439 aan het klooster Schaar 33 stuk daarvan om de menigte wat uit te dunnen. Ook hield hij in Zieuwent een grote kudde zegen ofwel geiten. Het toezicht daarvoor had hij denkkelijk opgedragen aan een boer, die bij de Zegendiek woonde en daaraan zijn naam ontleende.

Nu nog de vraag: wanneer woonden er al mensen in Zieuwent? Hierop kan alleen de naam Donderwinkel een benaderend antwoord geven. Deze opvallende naam draagt ook een eeuwenoude boerderij in Steenderen. Eveneens komt hij in Beltrum voor. Verwante betekenis hebben de Donderberg bij Gendringen en de Donderbulten ten noorden van Zwilbroek. Met deze aanduidingen heeft men niet bedoeld, dat deze plaatsen geregeld door hevige donderbuien werden overvallen. Veeleer herinneren zulke namen aan een heidens heiligdom van de boerengod Donar. Op het Donderwinkel zullen Harreveld en Zieuwent offerdiensten ter ere van Donar gehouden hebben. Deze verering moest omstreeks 800 voor het Christendom wijken. Maar de naam van de offerplaats is bekend gebleven.

Bij het begin van de nederzetting kon de pionier de beste, gemakkelijkste en grootste stukken wildernis voor bewoning uitkiezen. Het houtgewas werd gekapt, de grond bewerkt en zo mogelijk voor waterafvoer gezorgd. De woning van de

ontginning krijgt een naam, die de ligging of de begroeiing van het woonterrein aangeeft, zoals die toen was. Soms is het de naam van de ondernemer der ontginning. De pionier krijgt buren. Samen zijn ze een buurt. Ze breiden de ontginning uit. Gewoonlijk neemt de buurt de naam over van het boerenbedrijf, dat de pionier heeft opgericht.

Soms geeft de naam te kennen, dat de boerderij op een hoogte was gesticht, ook al blijkt dat minder uit de tegenwoordige oppervlakte van het terrein. Een voorbeeld daarvan levert de naam Wopereis. Deze naam is een samenstelling van wope-, dat moeras betekent en -reis, dat een hoogte aanduidt. Deze samenstelling drukt uit, dat de buurt Wopereis gelegen is op een hoogte, die uit een drassig gebied omhoogreist.

Namen, die op horst eindigen, geven eenzelfde voorstelling van de ligging. Het woord horst duidt een hoogte aan, die met kreupelhout is bedekt. De boerderijen Rouwhorst, Storkhorst, Dorshorst, Katershorst en Voshorst lagen op een horst. Voshorst komt ook voor als Vosstede, Voshuis en tenslotte zonder achtervoegsel als Vos. In de zestiende eeuw had deze boerderij de wacht op het kasteel Lichtenvoorde.

Ook in de omtrek van Zieuwent zijn de horstnamen niet zeldzaam. Overal waar moerassen met hoogten en dalen zich uitstrekten, werden de horsten bij voorkeur voor bewoning bestemd. Elke hoogte ook in droge gebieden kon een horst genoemd worden. Het was gemakkelijk een boerderijnaam met horst samen te stellen. Een tijdlang schijnt zo'n samenstelling mode geweest te zijn.

Met de horstnamen zijn te vergelijken de namen, die aanvankelijk op -laar uitgingen. Later is dit -aar veranderd tot -elder. Laar betekende bosweide. Het terrein, dat met laar wordt aangeduid, was een grasveld in een bos. De boeren zullen zich graag bij zo'n open plek gevestigd hebben, ook al om hun vee. In Zieuwent komen voor het Eekelder, Bokelder, Sprankelder en het Kevelder. Het Ekelder lag in een eikenbos zoals het Bokelder in een beukenbos. De naam bewijst, dat er eertijds ook beuken in Zieuwent groeiden. De omgeving van het Sprankelder vormde het sprenkelhout of sprakelhout. Met de lenige takken van het sprenkelhout werden vroeger de binnenwanden der huizen gevlochten.

Welke houtsoort door de buurtnaam Kevelder wordt aangeduid, is onbekend. Twee geestelijken aan de Kerk van Groenlo dragen de naam Kevelder.

Zieuwent hoorde tot aan de Reformatie bij die parochie. In 1378 wordt Theodorik Kevelder vermeld. Hij is vermoedelijk de eerste geestelijke uit het gebied Lichtenvoorde. Een verwant van hem Rotger Kevelder komt in 1444 voor.

De Kevelderstraat is blijkbaar genoemd naar deze geestelijken uit Zieuwent. Wellicht stond hun huis ook aan deze straat.

Een buurtnaam het Rolder is eveneens een samenstelling met -laar. De oudste schrijfwijze was dan rodelaar. Rode betekent ontginning. De uitdrukking een bos rooien komt er met overeen.

De naam Spekschoor was oorspronkelijk Speksgoor. Goor is hetzelfde als moeras. In plaats van stek gebruikte men vroeger ook het woord spek. In het nabijelegen goor groeiden boomstekken.

Niet alle buurten werden naar hun ligging in het landschap genoemd. Soms kreeg de ontginning de naam van de pionier. Zo heet de Beerterij naar de stichter Beerten en de Kriegerij naar een zekere Krieger. Misschien had een adellijke heer te Rietberg in Westfalen grondbezit in Zieuwent geërfd. Voor de hand ligt het dan, dat hij zijn eigendom de naam Rietberg heeft gegeven.

Hier volgen namen van boederijen, die al voor 1500 in Zieuwent bestonden. Achter de naam wordt telkens het jaar van de vroegste vermelding geplaatst. Kevelder 1378 - Rouwhorst - 1488 - de Veluwe of Velver 1443 - Sprenkelder 1471 - Hoenderboom 1485 - Haverkamp 1488 - Goldewijk 1488.

Met de toename van de bevolking vermeerderde ook de bewoning van de buurten. Maar er is ook een streven geweest de woningen dichter opeen te schuiven. Gezamenlijk kon men zich dan beschutten tegen bepaalde gevaren. Soms waren de gevels der huizen slechts door een voetpad van elkaar gescheiden. Zulke dichte woongroepen werden drobbels genoemd. De overlevering verklaart deze groepvorming als een veiligheidsmaatregel tegen de aanhoudende wolvenplaag van voorheen. Een andere plaag was de bedelarij. Het bendewezen van zigeuners., en afgedankte soldaten heeft eeuwenlang het platteland onveilig gemaakt. Ook in de andere wijken van Lichtenvoorde is men tot groepvorming overgegaan. Het afgelegen Zieuwent had daaraan het meeste behoefte.

M. Reinders O.F.M. z.g.

Links op de foto de beschreven kruidenierswinkel.

"DEN ANGANG"

Omstreeks 1900, had mijn grootvader Wessel ten Bokkel, een winkel in Koloniale waren op de Kattenberg in Aalten. Als de winkel deur open ging, kondigde een oude bel de komst van een klant aan. De winkel was een eenvoudig vertrek, met een kamerraam en een buitendeur. De uitstalling voor het raam bestond uit een stopfles met pepermunt, één met borstklontjes (bruine kandy) en één met stroopballetjes. De blikvanger was een mooie koperen vijzel. Boven de toonbank hingen twee koperen weegschalen. De één had twee platte schalen en de andere twee diepe koperen bakjes. Op de toonbank stond een ijzeren molen, waaraan allerlei soorten toeten (zakken) hingen, grote b.v. voor meel en de kleinste was voor één cent snoep. Daarnaast stond de koffiemolen, waar hij al zingend zijn eigen gebrande koffie maalde. Daar was hij nogal geregeld druk mee, daar de mensen toen in die tijd de koffie per ons kochten. Hij had voor die tijd al een uitgebreide sortering kruidenierswaren, stokvis en alles voor de slacht, zoals kruiden, meel en worstepennen, dat waren doornen, om de gestopte worsten dicht te steken. Verder verkocht hij ook klompen en klompenleertjes, sajete om sokken te breien en garen en band. Cichorei, dit werd gebruikt bij het koffiezetten, waardoor men langer met één ons koffie kon doen. In die dagen moest alles nog worden afgewogen, want er was weinig verpakt. Raapolie en azijn werden ook los verkocht. De mensen brachten daarvoor een fles of aarden kruik mee. In de schuur stond een vat met petroleum en daarbij verkocht hij ook lampeglazen en lampekatoen voor petroleumlampen

Er kwamen mensen uit het dorp bij hem in de winkel, maar hij had ook veel boeren-klanten. De meeste boerenmensen, die bij hem als klant waren, hadden ook zondags Den Angang. Zaërdags werd een tas vol boodschappen gehaald. Zondags kwamen ze op de fiets naar de kerk en zetten deze dan in de schuur en haalden hun eigen kerkboek op. Degenene die per rijtuig kwamen, stalden het paard bij een café in de buurt. 's Winters was de kerk niet verwarmd. In de schuur stonden een hele rij stoven klaar voor de vrouwen. 's Zondagsmorgens was mijn grootmoederal vroeg aan het werk, om de stoven op tijd klaar te hebben. Doorgebrande briketten uit de doofpot werden weer gloeiend gemaakt in het fornuis. Deze werden met een tang, voorzichtig in de vuurtesten gedaan en dan in de stoven gezet. Na kerktijd brachten ze de stoven terug en werden de kerkboeken weer weggelegd. In de kamer stonden de kopjes klaar en kreeg ieder twee kopjes koffie. Alleen op feestdagen, Kerstmis, Oud- en Nieuwjaar, Pasen en Pinksteren, doopen en belijdenis, werden ze extra onthaald. Dit koffiedrinken had 's zondags alleen maar plaats, na de kerkdienst van tien uur en werd door de vrouw des huizes verzorgd. Haar man nam daar niet aan deel. Ook op marktdagen, zoals Meimarkt, Kermismarkt en Sinterklaesmarkt werden er boodschappen gehaald en stond de koffie weer klaar voor de angangers. Het werd door de mensen zeer gewaardeerd, wanneer er geslacht werd, hetzij een varken of koe, dan werd een flink portie vlees gebracht, als dank voor de goedezorgen. Met Pasen werd die dank geuit in eieren. Tevens had mijn grootvader daardoor een goede klandizie van de angangers. Het was voor hen een mooie onderbreking van de zondag, want men bleef soms wel een uur zitten praten en dan werd er allerlei nieuws besproken. Aan deze gemoedelijke tijd van den angang, denkt men nog dikwijls terug.

Lichtenvoorde, april 1980.

W.C.H. Buijnink-Wennink.

BASTION "DE ROUWENBERG"

Daar er binnen afzienbare tijd, op de plaats waar thans de Prot.Pastorie aan de Dijkstraat staat, (gebouwd in 1912), het nieuwe Culturele Centrum zal verrijzen, leek het ons goed iets te schrijven over de grond, waarop dit gebouw wordt gedacht.

Het was één van de bestions genaamd "De Rouwenberg", welke voordien Kasteel en Stad Lichtenvoorde bij belegeringen had verdedigd.

De belegering en inneming van Lichtenvoorde in 1672 door de Bisschop Chr.Bernard van Galen, werd ons stadje fataal. De bisschop liet in 1672/1674 het stadje "ontmantelen" en zo werd 5 jaar later op deze bastion de Wehme gebouwd. De grachten liet men voor het aanzien van het nieuwe gebouw bestaan. De vorst van Nassau had door zijn fabriekmeester een model van de Wehme laten opstellen.

Voor de bouw had men in die dagen reeds toestemming nodig van hogerhand. Wij lezen verder, dat op 30 juni 1679 de officiële goedkeuring van de vorst van Nassau en de Gedeputeerden uit Zutphen werd verkregen en reeds de andere dag, op 1 juli werd de eerste steen gelegd.

- - - - -

Misschien was de nieuwe naam voor het Cultureel Centrum "De Rouwenberg" een mooie naam.

- - - - -

Verwijzingen:

zie onze periodiek nr. 6, artikel van de heer A.J.Eiting en notulenboek Kerkeraad Herv.Gemeente 1655 - 1737.

Lichtenvoorde, april 1980 J.F.W.Buijnink.

Digitale bewerking
Henk Hanselman
2013